

Розділ 4

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ І ГАЛУЗЕЙ

УДК 631.1:330.32

Безус Р.М., Лещенко О.Ю.

ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ АГРАРНИХ ВИРОБНИКІВ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В КОНВЕРСІЙНОМУ ТА ПОСТКОНВЕРСІЙНОМУ ПЕРІОДАХ

Стаття присвячена дослідженню особливостей інвестиційних стратегій аграрних виробників органічної продукції в конверсійному та постконверсійному періодах. Уточнено і поглиблено розуміння теоретичної сутності поняття інвестиційної стратегії аграрних підприємств органічного виробництва. Розглянуто можливості інвестування в органічні аграрні підприємства. Визначено відмінності інвестиційних стратегій розвитку аграрних підприємств органічного виробництва в конверсійному та постконверсійному періодах.

Ключові слова: інвестиційна стратегія, органічне виробництво, конверсійний період, сільськогосподарські виробники.

Постановка проблеми. Ринкові умови сучасної України, що динамічно змінюються, змушують аграрних виробників звертати свою увагу на такі інструменти як інвестиції у власне виробництво. Активніше за інших сільськогосподарських виробників процесом інвестування цікавляться ті аграрії, які використовують альтернативні системи господарювання, зокрема, енергоефективні технології чи стандарти органічного виробництва. Оскільки на практиці вже доведено, що складнощі та ризики середі господарювання аграрних підприємств України можна успішно подолати, залучаючи до своєї діяльності зацікавлених інвесторів, агровиробники, які вирішили застосовувати органічні стандарти сільського господарства, повинні комплексно підійти до зацікавлення інвесторів. Інвестиційні стратегії таких виробників повинні відрізнятися в залежності від стадії підприємства на шляху до сертифікованого органічного виробництва. Український ринок сільськогосподарської органічної продукції за останнє десятиріччя суттєво зріс: у 2007 році його обсяг не перевищував 500 тис. євро, а в 2017 році – вже складав понад 20 млн євро [1]. Тому дослідження процесів інвестування та розроблення інвестиційних стратегій для аграрних підприємств України на різних етапах переходу на органічні стандарти *є актуальним*.

Одним із найважливіших стратегічних завдань аграрної політики України є поступовий перехід аграрного виробництва на інноваційний тип розвитку для забезпечення конкурентоздатності галузі. При цьому основні стратегічні напрями організації виробничих відносин в аграрній галузі полягають в поєднанні економічних та екологічних процесів в управлінні аграрним виробництвом, а також докорінній перебудові взаємовідносин процесу виробництва із навколишнім природним середовищем [2, с. 53].

Для переходу на вирощування та виробництво сільськогосподарської продукції за органічними стандартами у відкритому ґрунті підприємству необхідно пройти непростий шлях комплексної конверсії. Перш за все, конверсійний період необхідний для підвищення чистоти ґрунтів підприємства, а також для адаптації технологічних процесів до нових стандартів виробництва. До початку конверсії та після неї рівень інвестиційної привабливості підприємства є різним, відповідно, і інвестиційні стратегії до цього періоду та після нього мають бути різними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням аспектів інвестиційної стратегії різноманітних підприємств займалися багато іноземних та національних вчених.

Так, комплексним дослідженням сутності поняття «інвестиційна стратегія» займалася Грачова К.А. [3]. Економісти Майорова Т.В. і Хрущ Н.А. використовували наступне визначення: «Інвестиційна стратегія – це процес формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення на базі прогнозування умов здійснення цієї діяльності, кон'юнктури інвестиційного ринку як у цілому,

© **Безус Роман Миколайович**, д.е.н., професор кафедри маркетингу Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, тел.:+380979450457, e-mail: bezusrm@gmail.com
Лещенко Олена Юрївна, асистент кафедри фінансів та банківської справи Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, тел.:+380979450457, e-mail: bezusrm@gmail.com

так і на окремих його сегментах» [4, с.22; 5, с.34]. А Череп А.В. сформульовано визначення цього поняття таким чином: «Інвестиційна стратегія – система довгострокових цілей інвестиційної діяльності і набір найбільш ефективних шляхів їх досягнення» [6, с. 137]. Такі дослідники, як Мешко Н.П. та Солонська Є.О. дотримуються такого формулювання: «Інвестиційна стратегія полягає у формуванні системи довготермінових завдань інвестиційної діяльності підприємства і забезпеченні вибору найефективніших шляхів їх досягнення» [7].

У першій половині 20 ст. Вебер М. [8, с.98-100] досліджував розвиток інвестиційної діяльності в сільському господарстві різних регіонів. У результаті проведених досліджень йому вдалося сформулювати два основні принципи розвитку інвестиційної стратегії аграрних підприємств:

1. Макроекономічний підхід є головним при побудові схеми формування оптимального рішення щодо розміщення інвестицій в аграрні підприємства;

2. Структура і тип витрат підприємства є основними орієнтирами його розміщення і розвитку.

Мюрдаль Г. під час аналізу проблеми розвитку аграрних регіонів встановив, що через переміщення робочої сили і капіталу з менш розвинутих регіонів у більш розвинуті перші швидко втрачають інвестиційну привабливість. Згідно з його висновками розвинені регіони характеризуються багаторівневою дифузійною інновацій та інвестицій у різних напрямках горизонтальних міжрегіональних зв'язків. Відповідно це ж твердження актуальне і для аграрних виробників органічної продукції сучасної України, проте за умови вирощування сертифікованої органічної продукції відкритого ґрунту на ступінь дифузії інновацій та інвестицій впливає ще і екологічний стан регіону [9; 889-890].

Сучасні дослідження щодо розвитку аграрних підприємств органічного виробництва були доповнені доробками Амеліної Ю.С. та Безуса Р.М. [10, 11].

Формулювання цілей статті. Процес формування інвестиційних стратегій агропідприємств органічного виробництва залишається поза масовою увагою вчених, тому метою статті є дослідження особливостей інвестиційних стратегій агропідприємств органічного виробництва.

Опис основного матеріалу дослідження. Передумовами формування інвестиційних стратегій підприємств усіх секторів економіки є загальна стратегія їх економічного розвитку.

Інвестиційна стратегія повинна узгоджуватися зі стратегією розвитку за основними цілями і етапами виконання. Отже, інвестиційна стратегія є частиною єдиної стратегії діяльності підприємства і основним фактором забезпечення ефективного розвитку підприємства в майбутньому в короткостроковому і довгостроковому періодах.

На основі аналізу відносин між інвестиційною стратегією та стратегією загального економічного розвитку в аграрних підприємствах органічного виробництва можна зробити висновок, що підпорядкованість залишається такою самою, як і при звичайному виробництві. Але основною метою є забезпечення ще і стабільного, а не тільки економічного розвитку підприємства в довгостроковому періоді.

Отже, сутність поняття «інвестиційна стратегія» при застосуванні його до сільського господарських підприємств органічного виробництва можна поглибити, вказавши на необхідність дотримання екологічних принципів виробництва для підтримання сталого розвитку окремого підприємства та аграрного сектора країни в цілому.

Тому, взявши за основу визначення Череп А.В., можна сформулювати наступне визначення інвестиційної стратегії для аграрних підприємств органічного виробництва: «Інвестиційна стратегія аграрних підприємств органічного виробництва – це система довгострокових цілей інвестиційної діяльності такого підприємства та відповідний набір ефективних шляхів їх досягнення з дотриманням принципів екологічності та сталого розвитку».

Сьогодні існує різноманіття можливостей інвестування у сектор органічного виробництва аграрних підприємств. Але треба зауважити, що згідно з висновками дослідження Новак Н.П. інвесторам потрібно чітко розуміти власні цілі при інвестуванні коштів у такі підприємства, оскільки виробництво органічної продукції буде розглядатися аграрним холдингом, як спосіб диверсифікації діяльності, зосереджений на максимізації доходів інвесторів, а не як спосіб покращення соціальної та екологічної складової такого бізнесу [12, с.36].

Середні та дрібні агровиробники посилюють не лише економічну, а і соціальну та екологічну складову. Фермерські господарства та особисті селянські господарства тяжіють до соціального та екологічного ефекту, тому що працівники цих господарств, за класичної схеми їх організації, є їх власниками, а відповідно, всі три складові бізнесу будуть серед орієнтирів таких виробників.

Згідно з експертною думкою Дейнеко О. в Україні зараз спостерігається активізація інвестицій в сільськогосподарські підприємства органічного виробництва. Активність фіксується як

серед українських інвесторів, так і серед європейських. Розвиток експортного ринку відбувається за рахунок того, що українські компанії-інвестори вбачають високу ефективність і високу рентабельність цієї галузі. А розвиток внутрішнього ринку відбувається за рахунок підвищення обізнаності населення про якість органічної продукції та виникнення погодження сплачувати більш високу ціну за таку продукцію.

Через комплекс приватних бізнес-зв'язків сьогодні Західна Україна отримує високий притік інвестицій, зокрема, у вирощування органічних ягід. Крім того, інвестори з Польщі, Швейцарії та Бельгії планують створення інвестиційного проекту з метою розширення потужностей переробки органічних ягід. А основним трейдером української органічної ягідної сировини є інвестор з Польщі [13].

Дослідницькою компанією Backer Tilly в 2017 році було сформовано рейтинг 5 найуспішніших аграрних підприємств органічного виробництва, що успішно реалізують у своєму складі інвестиційні проекти [14].

Перш за все, таким підприємством є ПП «Агроєкологія», що залишається найстарішим підприємством України, яке працює з використанням органічних агротехнологій. Ефективна реалізація інвестиційного проекту на цьому підприємстві пов'язана з розширенням частки продукції, виробленої за органічними стандартами. Тепер вони виробляють ще і продукцію тваринницького походження.

ПрАТ «ЕтноПродукт» приваблює іноземних інвесторів своєю органічною молочною продукцією. Підприємство виробляє молоко, сметану, кефір, йогурт, масло, мед. У 2016 році, згідно з даними Backer Tilly стало третім найуспішнішим органічним підприємством України завдяки оптимальному управлінню коштами іноземних інвесторів.

ПП «Галекс-Агро» є проектом з українськими та швейцарськими інвестиціями, якому вдалося в 2016 році очолити рейтинг найбільших українських виробників органічної продукції. Сфера його виробничих інтересів простягається від землеробства до виробництва молочних і м'ясних продуктів. Компанія володіє молокозаводом потужністю 30 т на добу, а також обробляє 8,5 га сертифікованих органічних земель.

ТОВ «Органік оригінал» за 6 років існування змогло вийти на 4 місце в рейтингу успішності органічних підприємств України, залучити інвестора з Польщі та отримати гран-прі за соняшникову олію, що став найкращим органічним продуктом в Варшаві на Organic Marketing Forum [14].

ТОВ «Старий Поричьк» у 2016 році розширило виробництво, заснувавши першу на території Західної України органічну сироварню. Виробники пропонують вершкове масло, моцарелу, сулугуні, бринзу та інші види сиру. Таке збільшення потужностей завдяки додатковим інвестиціям дозволило компанії піднятися на друге місце у рейтингу органічних підприємств України.

Отже, практика українського органічного агровиробництва підтверджує його високу ефективність: сьогодні існує кілька напрямів органічного виробництва в Україні, що є дуже інвестиційно привабливими, зокрема, переробка молочної сировини, вирощування та переробка органічних ягід.

Як уже було згадано аграрні підприємства, що знаходяться в конверсійному та постконверсійному періодах, мають різні орієнтири при формуванні власних інвестиційних стратегій. Детальніше розглянемо їх відмінності у табл. 1.

Таблиця 1
Основні відмінності при формуванні власних інвестиційних стратегій підприємств в конверсійному та постконверсійному періодах*

Підприємство в конверсійному періоді	Параметр	Підприємство в постконверсійному періоді
Зміщення акцентів на економічну та екологічну складову	Розвиток економічної, екологічної та соціальної складових бізнесу	Оптимальний розвиток всіх трьох складових
Середня	Прийнятність рівня ризику банкрутства (за п'ятифакторною моделлю Альтмана)	Низька
Стратегія покриття витрат	Загальний зміст інвестиційної стратегії	Стратегія розвитку
Низька	Доступність до кредитних ресурсів	Середня
Середній ступінь	Узгодженість інвестиційної стратегії із вимогами природнього середовища	Високий ступінь
За рахунок залучених або частково залучених ресурсів	Узгодженість інвестиційної стратегії з наявним ресурсним потенціалом	За рахунок частково залучених або власних ресурсів
Середня або висока	Результативність інвестиційної стратегії	Висока

* Складено авторами

Проте існують кілька стримуючих факторів для інвесторів, що бажають вкласти кошти в українське органічне агровиробництво:

- поріг очікування. Фахівцям органічного агровиробництва відомо, що існує певний відрізок часу до того моменту, поки сформується основні тенденції реалізації інвестиційного проекту. Зокрема, часові затрати пояснюються періодом сертифікації – для виробництв закритого ґрунту (від 1 року) та конверсійним періодом – для виробництв відкритого ґрунту (від 3 років);

- недостатньо розвинена інфраструктура органічного бізнесу. Виробники органічної аграрної продукції часто відчувають нестачу можливостей оренди потужностей для зберігання та переробки органічної продукції;

- нестача вузькопрофільних фахівців для виробництва органіки;

- поки невеликий асортимент органічної продукції, що виробляється. Сертифікація нового

типу продукції в Україні, на думку іноземних інвесторів, є ризикованою і затратною.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зазначені перепони не суттєвопливають на сьогоднішній активний ринок аграрної органічної продукції України, він активно розширюється та приваблює іноземних та національних інвесторів. Сільськогосподарським виробникам такої продукції пропонується зважати на рекомендації щодо формування інвестиційних стратегій в конверсійному та постконверсійному періодах для їхніх підприємств з метою ведення оптимальної інвестиційно-привабливої політики.

Високий ступінь наукового інтересу для подальших досліджень викликає процес формування інвестиційних стратегій в залежності від асортименту продукції, що виробляє органічне агропідприємство.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016. / Н. Willer, L. Kilche; FiBL – Frick : IFOAM, 2016. – 340 p.

2. Багорка, М. Основи стратегічного планування маркетингової стратегії екологізації аграрного виробництва [Текст] / М. Багорка // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – №15. – С. 53-57.

3. Грачова, К. Роль ефективної інвестиційної стратегії в діяльності сучасного підприємства [Текст] / К. Грачова // Управління розвитком. – 2012. – №4. – С. 8-9.

4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність [Текст] : навч. посіб. / Т. В. Майорова. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 376 с.

5. Хрущ Н.А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії і технології [Текст] : монографія / Н. А. Хрущ. – Хмельницький : ХНУ, 2004. – 309 с.

6. Череп А. В. Інвестознавство: підручник. / А. В. Череп – Київ: Кондор, 2006. – 398 с.

7. Мешко Н. П. Інвестиційна складова стратегії розвитку підприємств в умовах кризи / Н. П. Мешко, Є. О. Солонська // Проблеми формування нової економіки ХХІ ст.: Матеріали II Міжнародної Інтернет-конференції (м. Дніпропетровськ, 25-26 грудня 2009р.) – Дніпропетровськ : ДНУ ім. О. Гончара, 2009. – С.17-18.

8. Weber M. Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology, Guenther Roth and Claus Wittich [Text] / M. Weber // - Berkeley: University of California Press, 1978. – 346 p.

9. Myrdal, G. The United Nations, Agriculture, and the World Economic Revolution [Text] / G. Myrdal // – American Journal of Agricultural Economics, Agricultural and Applied Economics Association, – 1965. – vol. 47(4). – pp 889-890.

10. Амеліна Ю. С. Економічний розвиток сільськогосподарських підприємств органічного овочівництва та плодівництва: дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.00.04 / Ю. С. Амеліна. – Дніпропетровськ, ДДАЕУ, 2016. – 216 с.

11. Безус Р. М. Діагностика ресурсного потенціалу органічного агровиробництва /Р. М. Безус, А. В. Бойко// Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. - 2015. – Вип.1. - С.47-52.

12. Новак Н. П. Організаційно-економічні засади розвитку виробництва органічної продукції в аграрних підприємствах [Текст] : монографія / Н.П. Новак. – Херсон : Айлант, 2016. – 300 с.

13. Органічний бізнес: перспективно і прибутково / Пропозиція // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/ua/organichniy-biznes-perspektivno-i-pributkovo>.

14. Лідери органічного руху в Україні: 5 успішних агропідприємств / Baker Tilly // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bakertilly.ua/news/id1141>.

REFERENCES

1. Willer, H. & Kilcher, L. (2016) *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016*. Frick : IFOAM [in English].

2. Bahorka, M. (2017) *Osnovy stratehichnoho planuvannya marketynhovoyi stratehiyi ekolohizatsiyi ahrarnoho vyrobnytstva* [Basics of the marketing strategy planning of agricultural production ecologisation]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national economic issues*, №15, 53-57 - 2017. [in Ukrainian].
3. Hrachova, K. (2012) Rol' efektyvnoyi investytsiynoyi stratehiyi v diyal'nosti suchasnoho pidpryyemstva [The role of an effective investment strategy in the activities of a modern enterprise]. *Upravlinnya rozvytkom – Development management*, №4, 8-9 - 2012. [in Ukrainian].
4. Mayorova, T. V. (2003) *Investytsiyna diyal'nist' [Investment activity]*. – Kyiv : TsSL [in Ukrainian].
5. Khrushch, N. A. (2004) *Investytsiyna diyal'nist': suchasni stratehiyi i tekhnolohiyi [Investment activity: modern strategies and technologies]*. – Khmel'nyts'kyy : Khmel'nyts'kyy National University [in Ukrainian].
6. Cherep, A. V. (2006) *Investoznavstvo [Investing studies]* – Kyiv : Kondor [in Ukrainian].
7. Meshko N. P. (2009) *Investytsiyna skladova stratehiyi rozvytku pidpryyemstv v umovakh kryzy [Investment component of the development strategy of enterprises in a crisis situation]* Proceedings from II Mizhnarodnoi Internet-konferentsii «Problemy formuvannja novoji ekonomiky XXI st.» - The 2nd International Internet Conference «Issues of the formation of a new economy in the XXI century» (pp.17-18) Dnipropetrovs'k : DNU im. O. Honchara [in Ukrainian].
8. Weber M. (1978) *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, Guenther Roth and Claus Wittich, - Berkeley: University of California Press [in English].
9. Myrdal, G. (1965) The United Nations, Agriculture, and the World Economic Revolution, *American Journal of Agricultural Economics, Agricultural and Applied Economics Association*, – vol. 47(4) – pp 889-890 – 1965. [in English].
10. Amelina, Yu.S. (2016) *Ekonomichnyy rozvytok sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv orhanichnoho ovochivnytstva ta plodivnytstva* [Economic development of agrarian enterprises in organic olericulture and pomiculture]. *Candidate's thesis*. Dnipropetrovs'k : DSAEU [in Ukrainian].
11. Bezus R. M. & Boyko A. V. (2015) *Diahnostyka resursnoho potentsialu orhanichnoho ahrovyrobnytstva* [Diagnostics of resource potential of organic agricultural production]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho ahrarno-ekonomichnoho universytetu – Bulletin of Dnipropetrovs'k State Agrarian and Economic University*, 1, 47-52 [in Ukrainian].
12. Novak N. P. (2016) *Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady rozvytku vyrobnytstva orhanichnoyi produktsiyi v ahrarnykh pidpryyemstvakh* [Organizational and economic development principles of organic production in agrarian enterprises]. Kherson: Aylant [in Ukrainian].
13. *Orhanichnyy biznes: perspektyvno i prybutkovo* [Organic business: promising and profitable]. (2016). propozitsiya.com. Retrieved from: <http://propozitsiya.com/ua/organichniy-biznes-perspektivno-i-pributkovo> [in Ukrainian].
14. *Lidery orhanichnoho rukhu v Ukrayini: 5 uspishnykh ahropidpryyemstv* [Leaders of organic movement: 5 successful agrarian enterprises]. (2017). bakertilly.ua. Retrieved from: <http://www.bakertilly.ua/news/id1141> [in Ukrainian].

Одержано 19.07.2017 р.